

בעו מיניה מרבי אמי: עבד כנעני, מהו שיעשה שיתמנה לשליח לקבל גט אשה מיד בעלה?

אשה שמינתה עבד להיות שליח שלה, שילך לקבל את גיטה מבעלה, האם תהא מגורשת על ידי קבלתו? והוא הדין שיש להסתפק בשליחות להולכה, כשהבעל מינה עבד לשליח להוליך את הגט לאשתו, אלא השאלה נשאלה בבית המדרש בשליח לקבלה.

אמר להו רב אמי: מרקא פסיל ליה לעובד כוכבים, מכך שהמשנה פוסלת רק עובד כוכבים מלהיות שליח להולכה,

מכלל זה אתה שומע, דעבד כשר להיות כג-ב שליח להולכה. שהרי עבד כנעני עדיף מעובד כוכבים, כי הוא שייך במצוות. וכשם שהוא כשר לשליחות הולכה, כך הוא כשר לשליחות קבלה, שהרי אין הבדל ביניהם.

אמר רב אסי אמר רבי יוחנן: אין העבד נעשה שליח לקבל גט לאשה מיד בעלה, לפי שאינו בתורת גיטין וקידושין, שאינו יכול לקדש ולגרש אשה ישראלית, ולכן אינו יכול להיעשות שליח בדבר. (65)

מתקיף לה רבי אלעזר: טעמא, כל הטעם לדברי רבי יוחנן שעבד פסול להיות שליח

ונתפתח, אין, אז הוא כשר, אבל אם לא חזר ונתפתח, לא?

ומתצינן: הוא הדין דאף על גב דלא חזר ונתפתח הוא כשר, ואידי, אגב דקתני במתניתין "שפוי ונשתטה וחזר ונשתפה", ושם טעמא רק בגלל דחזר ונשתפה בשעת מסירת הגט הוא כשר, הא לא חזר ונשתפה, לא, שהרי הוא צריך להיות בר דעת עד סוף שליחותו, הלכך תנא נמי "פתוח, ונסתמא, וחזר ונתפתח", אף על פי שכאן אין צריך שיחזור ויתפתח.

אמר רב אשי: דיקא נמי אפשר לדייק ממשנתנו שלגבי סומא אין צריך שיחזור ויתפתח.

דקתני "זה הכלל כל שתחילתו וסופו בדעת כשר", ומשמע שרק אלו הפסולין במשנה משום חוסר דעת הם צריכים להיות מתחילה ועד סוף בדעת. ולא קתני "כל שתחילתו וסופו בכשרות כשר", שהיה משמע שגם הסומא צריך להיות בכשרות עד הסוף.

שמע מינה שבסומא אין צורך שיהא סופו בכשרות, שהרי כל הטעם בסומא משום שאינו יכול לומר "בפני נכתב ובפני נחתם", ודי שיהא פתוח בתחילה בלבד שעל ידי כן הוא יכול לומר "בפני נכתב ובפני נחתם".

את הגט ולומר בפני נכתב ובפני נחתם. תוס' ד"ה הוא.

להשתחרר. תוס' ד"ה אין. ומחמת קושיא זו פירש הר"י מיגש דרבי יוחנן לא פסל את העבד אלא לקבל את הגט אבל להוליך הגט כשר, וניחא מתניתין דאיירי בהולכה ודוקא עכו"ם פסול אבל עבד כשר. וביאר הרמב"ן דעתו ששליח להולכה אינו אלא כשליח דעלמא והרי עבד ישנו בתורת

65. וקשה אם כן אמאי לא נקט במתניתין עבד וכ"ש עובד כוכבים, ויש לומר דאשמעינן רבותא בעובד כוכבים ונתגייר דפסול ואע"פ שבאותה שעה היה בדעתו להתגייר אבל בעבד אין בידו

יכול לעשות הקדש, ולכן הוא גם יכול להפריש תרומה.

ובכל זאת, ותנן במסכת תרומות: **עובד כוכבים שתרום פירות של ישראל, אפילו ברשות, שהישראל עשה אותו שליח לכך, אין תרומתו תרומה.**

מאי טעמא? לאו, משום דכתיב בתרומה "כן תרימו גם אתם", ודרשינן מיתור "גם", שהוא בא לרבות שגם שליח יכול לתרום.

ומעתה, אנו דורשים היקש מ"אתם" ל"גם": **מה "אתם" — ישראל, אף שלוחכם — ישראל, מלמד הכתוב שהגוי אינו כשר לשליחות. והרי עבד כנעני גם כן אינו בכלל ישראל וממילא נתמעט לגמרי מדין שליחות. ומדוע היה צריך רב אסי אמר רבי יוחנן**

בגט, **במילתא דליתיה, משום שהוא דבר שהוא אינו שייך בו. ומשמע מזה, הא במילתא דאיתיה, בדבר שהוא שייך בו, כגון תרומה, שאסור לעבד לאכול טבל, ואם יש לו טבל משל עצמו, כגון שנתנו לו פירות טבל על מנת שלא יהא לרבו רשות בהם, הוא חייב להפריש מהם תרומה, והתרומה תחול כדין, שהרי עבד חייב בכל המצוות שאשה חייבת בהם. והאם נאמר שבגלל שהוא שייך בתרומה, הוא כשר להיעשות שליח להפרשת תרומה?**

והא עובד כוכבים, והא כותי, דאיתנהו בתורת תרומה דנפשייה, שהם יכולים להפריש תרומה מפירות של עצמם, דתנן במסכת תרומות: העובד כוכבים והכותי שתרומו משלהם, תרומתם תרומה, והיא אסורה באכילה למי שאינו כהן, שהרי הגוי

עושה מעשה גירושין וצריך לזה שיהא בר כריתות.

ובאילת השחר כתב לבאר דעת הר"י מיגש, דענין הכריתות הוא רק לגבי האשה, שתהיה מובדלת ממה שהיתה שייכת לו. אבל הבעל, שלא היה שייך לאשה גם קודם הגירושין, לא צריך שיחול עליו שם כריתות. ולכן מבואר בקידושין דף ה' דבאמר "איני אישך" לא הוי גט, דאז נמצא מבדיל עצמו ממנה, וזה אינו ענין גירושין שהוא לכרות אותה ממנו, ולא את הבעל מהאשה, דהוא אינו שייך לה. ולכן סובר הר"י מיגש שרק לגבי שליח לקבלה שהוא רוצה להיות במקום האשה, שבה חל הענין דכריתות, צריך גם הוא להיות בר כריתות. מה שאין כן שליח להולכה, שהוא במקום הבעל, שאין בו ענין כריתות, גם השליח אינו צריך להיות בר כריתות.

שליחות אבל שליח לקבלה מכיון שהגיע גט לידו מגורשת והוא אין לו יד לגירושין הואיל ואינו בתורת גיטין.

וכתב האב"מ סי' ל"ה סק"ט דאינו מובן דודאי גם שליח להולכה דגט צריך שיהא בר כריתות, וביאר דשליח להולכה אינו עושה מעשה גירושין שהרי עצם הנתינה אינה צריכה להיות לשם גירושין דאף אם יתן לה בתורת פקדון מהני כשיאמר לה אחר כך הרי זה גיטך, ולא צריך אלא שתהא נתינה מיד הבעל. והשליחות גם כן אינה צריכה להיות אלא על מעשה הנתינה בלבד, כדי שלא יהא טלי גיטך מעל גבי קרקע. וזה מועיל גם על ידי מי שאינו בר כריתות, שהרי אינו עושה מעשה גירושין אלא הוא שליח לנתינה בלבד. [וגם אמירת הרי זה גיטך אינו מעכב מהתוה, אלא הגט עצמו הוא המגרש שכתוב בו לשון הגט] והרי עבד הוא בר שליחות בכה"ת מה שאין כן שליח לקבלה הוא

שחרור לגט אשה, שגט שחרור ודאי יכול העבד לקבל עבור אחר, כי הוא שייך בזה לגבי עצמו, והוא "בתורת שחרור", מה שאין כן בגט אשה, שהעבד אינו "בתורת גיטין וקידושין"?!?

ומתרצינן: **כי אתא רב שמואל בר יהודה, אמר: רבי יוחנן, תרתי אמר:**

מלבד הדין האמור לעיל לגבי גט אשה, אמר רבי יוחנן דין נוסף, ועליו הוא הקשה "ואף על פי ששנינו" מגט שחרור.

וכן אמר רבי יוחנן: **נראין הדברים שהעבד מקבל גט שחרור לחבירו העבד, ובשליחותו, מיד רבו של חבירו, לפי שכאמור, הוא יכול להיעשות שליח בגט שחרור, שהרי הוא שייך "בתורת שחרור".**

אבל לא מיד רבו שלו. אם שניהם היו שייכים לאותו אדון, הוא אינו יכול לקבל גט שחרור עבור חברו מידי רבו, משום ש"יד עבד כיד רבו", ונמצא שהגט לא יצא עדיין מרשות האדון. מה שאין כן מיד רבו של חבירו, שלגבי אותו אדון יש לו לעבד יד לקבל את הגט עבור חברו, שהרי הוא אינו רבו.

ומה שהעבד יכול לקבל גט עבור עצמו, אף על פי שידו כיד רבו, זה מדין "גיטו וידו באין כאחד" שהרי באותו גט הוא משתחרר מרבו. רש"י.

וזה ביאורו של "ואף על פי ששנינו":

ואם לחשך אדם באזניך להקשות, ולומר: הרי זו הלכה שנויה, שגם מיד רבו שלו הוא

לומר שעבד פסול לשליחות בגט משום שאינו בתורת גיטין וקידושין? (66)

ומתרצינן: **אמרי רבי רבי ינאי: לא. אלא כך נדרוש את ההיקש: מה "אתם" – בני ברית, מהולים, ובאתם בברית המצוות, אף שלוחכם – בני ברית.**

ורק עובד כוכבים נתמעט מכך, אבל עבד כנעני, הוא גם מהול וגם בן ברית, כמו שנאמר "מחוטב עציך עד שואב מימך, לעברך בברית". והוא כשר אמנם לשליחות בכל דבר שהוא שייך בו, כגון בתרומה, ורק בגט הוא פסול, משום שאינו בתורת גיטין וקידושין.

אמר רבי חייה בר אבא אמר רבי יוחנן: אין העבד נעשה שליח לקבל גט אשה מיד בעלה, לפי שאינו בתורת גיטין וקידושין.

ואף על פי ששנינו בכרייתא במסכת תרומה: הנותן גט שחרור לשפחתו הכנענית ואומר לה "הרי את שפחה", כלומר שאת עצמך תשארי שפחה, "ולדך יהיה בן חורין" – **אם היתה שפחתו עוברת, מעוברת, זכתה לו השפחה לוולדה בשחרור, ויצא הולד לחירות.**

הרי ששפחה יכולה לקבל גט שחרור עבור וולדה, בכל זאת, הדין של רבי חייה בר אבא אמר רבי יוחנן הוא אמת, כדמפרש ואזיל.

ותמהינן: **מאי "אם היתה עוברת זכתה לו"?**

כלומר, מה קשה מדין השפחה ועוברת על דינו של רבי חייה בר אבא אמר רבי יוחנן? והרי הוא מדבר לגבי גט אשה, ומה ענין גט

66. והוא הדין שיכול להקשות לרב אמי שמכשיר עבד לשליחות בגט אלא מקשה על רבי

יכול לקבל גט עבור חבירו, שכך שנינו "אם היתה עוברת, זכתה לו". והרי השפחה זוכה מיד אדונה גט לוולדה —

אמור לו: שני גדולי הדור פירשו את הדבר!
ואלו הם: רבי זירא, ורבי שמואל בר בר יצחק.

חד אמר: טעם הדבר, **הא מני**, ברייתא זו של שפחה? — **רבי היא**, **דאמר:** **המשחרר חצי עבדו קנה העבד אותו חצי ויצא לחירות**, והרי הוא חצי עבד וחצי בן חורין, משום שגם לגבי החצי בלבד אנו אומרים "גיטו וידו באין כאחד", ויש לו יד לקבלת הגט.⁽⁶⁷⁾ ולכן יכולה השפחה לקבל גט מיד אדונה עבור וולדה.

וחד אמר, הוא מוסיף ומסיים פירוש הדבר: **מאי טעמא דרבי בהא?** שהרי השפחה וולדה הם שני גופים ואינו דומה למשחרר חצי עבדו!

קסבר רבי: עובר — **ירך אמו הוא!** וכאשר הוא משחרר את הולד, **נעשה כמו שהקנה לה לשפחה אחד מאבריה**, והרי הוא כמשחרר חצי עבדו.⁽⁶⁸⁾

מתניתין:

שנינו במסכת יבמות, שתיקנו חכמים משום

עיגונא, להתיר לאשה להינשא על פי עד אחד המעיד שמת בעלה.

ונאמנים לעדות הזאת גם עדים הפסולים להעיד, ולכן, גם אשה, או קרוב משפחה, ואפילו האשה עצמה יכולה להעיד על מיתת בעלה. מלבד חמש נשים, המנויות להלן, שהן אינן נאמנות להעיד שמת בעלה, כי הן שונאות אותה, ויש חשש שמא יעידו בשקר כדי לקלקל אותה, שתינשא לאדם אחר, ותיאסר עליו ועל בעלה.

משנתנו באה ללמד, שאף אותן הנשים שאינן נאמנות להעיד ולומר שמת בעלה, בכל זאת הן נאמנות להביא לאשה את גיטה מיד בעלה, ואיננו חוששים שמא מחמת שנאה הם יקלקלו אותה, כדמפרש הטעם להלן.

ואלו הן הנשים שאינן נאמנות להעיד על מיתת בעלה של אשה: **חמותה**, אם בעלה, **ובת חמותה**, אחות בעלה, **וצרתה**, אשה אחרת הנשואה לבעלה, **ויבמתה**, אשת אחי בעלה, **ובת בעלה** שנולדה מאשה אחרת.

מה בין גט למיתתה? מדוע הן נאמנות על הגט יותר מאשר להעיד על המיתה?

יוחנן רבו. מהר"ם שיף.

67. וזה לשון הר"ן "גיטו וחציו באין כאחד".

68. הקשו תוספות איך זכתה לו כיון שלא שיחרר רק את העובר והרי אפילו היה משחרר כולה חוץ מידה לא היתה יכולה לזכות בגט וכ"ש הכא. תוס' ד"ה ונעשה.

והגר"ח תירץ דמה שאדם קונה בידו אינו משום דידו קנויה לו אלא דכל אדם יש לו זכיית יד ומאחר דאמרינן גיטו וידו באין כאחד הרי יש כבר לעובר זכיית יד לצורך קבלת הגט ולא אכפת לן שבינתיים היד שהוא מקבל בו את הגט הוא יד אמו הקנויה לאדון מאחר שעל כל פנים יש לו זכיית יד. כתבי הגר"ח ובחי' רח"ה הלי' עבדים.

סמכינן, שהיא צריכה לומר "בפני נכתב ובפני נחתם" בשעה שהיא מביאה את הגט, לא מהימנא לומר "בפני נכתב ובפני נחתם", כי שמא היא משקרת כדי לקלקל אותה, שתינשא בגט פסול.

אמר ליה אביי לרב יוסף: אדרבה! איפכא מסתברא.

בארין, דאי אתי בעל ומערער, ואומר שהוא לא כתב את הגט, משגחינן ביה, אנו מקבלים את ערעורו, שהרי השליח לא אמר על הגט "בפני נכתב ובפני נחתם", והוא לא נתקיים בבית דין, וכיון דאיכא למימר לקלקולא קא מיכוונה, יש לחשוש שמא הגט הוא אכן מזויף, והיא מתכוונת לקלקל אותה, שלאחר שתינשא לאדם אחר יבא בעלה ויערער על הגט, והערער יתקבל, והיא תיאסר על שניהם. הלכך לא מהימנא להביא את הגט.

אבל בחוצה לארין, שהיא אינה יכולה לקלקל לה, שהרי אף אי אתי בעל מערער, לא משגחינן ביה, והגט נשאר כשר, כי הוא כבר נתקיים בבית דין על ידי אמירת השליח "בפני נכתב ובפני נחתם".⁽⁶⁹⁾ הלכך מהימנא להביא את הגט ולומר "בפני נכתב ובפני נחתם".⁽⁷⁰⁾

מפני שבגט הכתב מוכיח, ואנו סומכים בעיקר על הגט עצמו שהיא מביאה עמה, ולא על עדותה בלבד.

האשה עצמה מביאה את גיטה ממדינת הים, ובלבד שהיא צריכה לומר "בפני נכתב ובפני נחתם", כדין כל שליח המביא את הגט ממדינת הים.

גמרא:

ומקשה הגמרא סתירה בין הברייתא למשנה: והא תניא: כשם שאין נאמנות חמשת הנשים הללו לומר "מת בעלה", כך אין נאמנות להביא את גיטה!

ומתצינן: אמר רב יוסף, לא קשיא:

כאן בארין, כאן בחוצה לארין.

בארין, דלאו אדיבורה דידה סמכינן, איננו צריכים להסתמך כלל על נאמנותה, שהרי שליח המביא גט בארץ ישראל אינו צריך לומר "בפני נכתב ובפני נחתם", ויש כאן רק שליחות בלבד, מהימנא להביא את הגט.

אבל בחוצה לארין, דאדיבורה דידה קא

70. כתב הרמב"ן דאם אמרה בארץ ישראל "בפני נכתב" שוב נאמנת שהרי אינה יכולה לקלקל, וכן בחו"ל באותה מדינה שלא צריך לומר "בפני נכתב" אינה נאמנת.

והרשב"א חלק עליו דבארץ ישראל לעולם אינה נאמנת שהיא אינה יודעת הדין וסבורה שאעפ"י שאמרה בפני נכתב יכול הבעל לערער ומקלקלת לה.

וכע"ז תירץ בחת"ס דכח העובר מתפשט כל אבר באבר הדומה ויונק ממנו אם כן בכח יד השפחה יש בה כח יד עובר המשוחרר וגישו וידו באין כאחד.

69. ורב יוסף סבר שגם בחו"ל הוא יכול לפסול את הגט על ידי שיביא עדים וראיה שלא שלח את הגט. תוס' ד"ה אדרבה.

בעצמו בחוץ לארץ, והסיפא של משנתנו שהאשה עצמה מביאה גיטה גם מדברת בחוץ לארץ, ואילו המציעתא, שהיא הרישא של משנתנו, מדברת בנשים שאין נאמנות בארץ ישראל!

ומתרצינן: אינו! אכן, רישא וסיפא בחוצה לארץ, ומציעתא בארץ.

ממא? מהו ההכרח לומר שהמציעתא מדברת בארץ ישראל?

מדקתני במתניתין, "מה בין גט למיתה, שהכתב מוכיח", משמע שמדובר בארץ ישראל, שהשליח המביא את הגט אינו צריך לומר "בפני נכתב ובפני נחתם", אלא אנו מסתמכים על הכתב בלבד, דהיינו על הגט שהנשים שאין נאמנות מביאות, ולא על דיבורן כלל. ולא קתני "שהכתב ופה מוכיח", ואילו לדברי אביי, שמדובר בחוץ לארץ, הרי אנו צריכים גם לדיבורן של הנשים, שתאמרנה "בפני נכתב ובפני נחתם".

[ואביי יבאר כוונת המשנה, מה בין "פה" של גט, שהנשים נאמנות לומר "בפני נכתב ובפני נחתם", לבין "פה" של מיתה, שאינן נאמנות לומר מת בעלה, מפני שבגט הכתב מוכיח יחד עם ה"פה", כי בעיקר אנו מסתמכים על הגט עצמו, ולא רק על דיבורן של הנשים].

שנינו במשנה: האשה עצמה מביאה את גיטה, ובלבד שהיא צריכה לומר בפני נכתב ובפני נחתם.

והוינן בה: מדוע היא צריכה לומר "בפני נכתב ובפני נחתם"? והלא כאשר היא עצמה

תניא כוותיה דאביי: רבי שמעון בן אלעזר אומר משום רבי עקיבא: אשה נאמנת להביא את גיטה ממדינת הים.

ולמדנו זאת מקל וחומר: ומה נשים שאמרנו חכמים שאין נאמנות לומר מת בעלה, בכל זאת הן נאמנות להביא את גיטה. היא עצמה, שנאמנת לומר מת בעלה, אינו דין שנאמנת להביא את גיטה.

כד-א ומשיכה הברייא: מאחר שאנו למדין זאת מנשים שאינן נאמנות, הרי ממקום שבאת אנו צריכים ללמוד לגמרי משם:

מה לחלוק באותן נשים, צריכות שיאמרו בשעת הבאת הגט "בפנינו נכתב ובפנינו נחתם", כדין כל שליח המביא גט ממדינת הים, אף היא עצמה, המביאה את גיטה ממדינת הים, צריכה שתאמר "בפני נכתב ובפני נחתם".

הרי להדיא כאביי, שדין הנשים שאין נאמנות, מדובר בחוץ לארץ, כאשר הן אומרות "בפני נכתב ובפני נחתם".

אמר רב אשי: מתניתין נמי דייקא, שמדובר בחוץ לארץ. דקתני בסיפא: האשה עצמה מביאה גיטה, ובלבד שתהא צריכה לומר "בפני נכתב ובפני נחתם". דהיינו בחוץ לארץ.

ומסקינן: אכן שמע מינה!

והוינן בה: ורב יוסף, שמעמיד את משנתנו בארץ ישראל, תקשי ליה: וכי רישא וסיפא בחוצה לארץ, ומציעתא בארץ? שהרי את המשנה הקודמת [בעמוד א], הכל כשרין להביא את הגט חוץ מסומא, העמיד רב יוסף